

Oponentský posudek dizertační práce

Název: Antropologie ve Wittgensteinově pozdním myšlení

Autor: Mgr. Tomáš Došek

Myšlení „pozdního“ Wittgensteina patří mezi oblíbená, i když velmi specifická témata, práce *Antropologie ve Wittgensteinově pozdním myšlení* si tedy nevybrala téma z nejlhčích, ať již vezmeme v úvahu náročnost tématu, nebo množství dosud vyprodukované sekundární (o primární ani nemluvě) literatury. Rovnou chci konstatovat, že doktorand se s tímto zadáním vyrovnal velmi dobře.

K formální stránce – je třeba velmi ocenit množství literatury, kterou doktorand obsáhnul. Zdůraznil bych, že má přehled nejen o sekundární literatuře, ale zejména o práci s Wittgensteinovou písemnou pozůstalostí, o veškerou editorskou práci a diskusi nad touto pozůstalostí. Došek se již jen touto znalostí dostává mezi přední wittgensteinovské badatele, zdaleka nejen v českém kontextu. Poctivou práci s textem dokládá i jmenný rejstřík, věc u dizertačních prací téměř nevidaná. Badatelé, kteří se zabírají nějakým konkrétním myslitelem, se často „nakazí“ jejich stylem, což by u Wittgensteina vzhledem k enigmatickému stylu jeho psaní nebylo šťastné. Naštěstí u Doška tento problém nenastal, má výbornou stylistiku a práce se velmi dobře čte.

Vytknout lze jen drobnosti, většinou souvisejících s tím, že doktorand pracuje téměř výhradně s cizojazyčnými texty (což je samozřejmě jen a jen dobře) a občas některá slova či obraty nezná v češtině moc dobře. Příkladem budiž slovo „Traktát“ – v češtině je to zavedený způsob krácení názvu „Logicko-filozofický traktát“ (takto se název vyskytuje i v podtitulu jednoho doktorandova článku). Došek však důsledně onen dlouhý název zkracuje jako „Tractát“, používá i jeho odvozeniny jako „tractátovský“. Je to napohled podivné spojení původního latinského a českého názvu a doufám, že se neujme. Podobné je časté užívání „in“ místo „v“ uprostřed jinak české věty (ne v poznámkách pod čarou, tam je to samozřejmě v pořádku), nebo velmi knižně znějící výraz „posthumně“. Rovněž překvapí, že ačkoli i Wittgensteinovy texty, které nebyly dosud přeloženy do češtiny, autor překládá, tak jediná citace z Kantovy Kritiky čistého rozumu, která už léta přeložená je, je uvedena v originále (str. 48). Proč?

K obsahové stránce – práce má přehlednou logickou strukturu, je rozvržena do tří částí (textová východiska, metoda mezi „prvním“ a „druhým Wittgensteinem, jazyk a člověk), přičemž jádro práce tvoří část třetí. Třetí část je vrcholem práce, Došek zde zúročil svou erudici a analytické schopnosti k obhajobě „antropologického obratu“ ve Wittgensteinově myšlení. Takováto studie v českém prostředí rozhodně chyběla a jistě přispěje k prohloubení wittgensteinovských bádání u nás. Jakékoli zásadnější námitky k této části by dle mého byly prostě sporem srovnatelně plausibilních interpretací. Poněkud zvláště ale působí první část práce. Na první pohled se přímo nevztahuje k tématu práce a výsledky, dosažené v této kapitole, se mi také nezdaří být natolik relevantní, aby si zasloužily celou první část práce. Konkrétněji – celou první část jsem měl problém pochopit, co myslí autor termínem

„forma“, nejvíc světla do této otázky mi vnesla až druhá část. Na str. 24 si autor pokládá otázku, nakolik forma textu důležitá pro jeho obsah. Ve formulaci otázky je zmíněno chronologické uspořádání textů jako příklad na formu textu. V odpovědi na tuto otázku, na str. 27-8, však autor mluví o téměř výhradně o důležitosti stylu psaní pro Wittgensteina. Styl psaní je ale jistě něco jiného, než chronologické uspořádání W. písemné pozůstalosti. Navíc, v odpovědi si pomáhá dle mého dosti násilnou interpretací W. obratu, ve kterém W. kritizuje svá stanoviska z Traktátu a říká, že „jsme byli drženi určitým *obrazem*“. Došek chápe „určitý obraz“ jako „určitý styl“. Přitom i v doktorandově práci je zdůrazňováno, že dle W. byla chybná především určitá *přesvědčení* (o povaze jazyka a jeho vztahu k realitě). Není proto divu, že otázka ze str. 24 je znovu položena v prvním odstavci str. 29 a tentokrát je otázka poměrně uspokojivým způsobem zodpovězena (a čtenář začíná chápat, co autor formou vlastně myslí). Otázka i odpověď jsou ale zatíženy dalším pojmovým zmatením: na začátku druhého odstavce str. 29 píše doktorand o „argumentaci pro konkrétní přesvědčení“. Tady je vše v pořádku. Táž věta ale pokračuje „která se opírají o určitá zdůvodnění“. Obrat, podle něhož v textech hledáme argumenty a jejich zdůvodnění, se ve formulaci otázky i odpovědi vyskytuje vícekrát, např. „argument uveden bez zdůvodnění“. Přitom dle mého běžné chápání argumentu je to, podle něhož tvoří argument teze a důvody pro tuto tezi. Jak ale potom těmto obratům rozumět? Znamená zdůvodnění argumentu něco jako zdůvodnění zdůvodnění teze? V prvním odstavci str. 29 se dokonce mluví o tom, že argumenty jsou správné nebo chybné a zdůvodnění platná či neplatná. Tomu prostě nerozumím. Jediná interpretace, která mě napadá, je ta, že na místě slova „argument“ má na příslušných místech stát slovo „přesvědčení“. Je toto autorovo pojetí? A mimochodem – zmatení v druhém odstavci str. 29 jsou zakončena poslední větou, kdy je najednou řeč o potřebě řádné textové evidence. Zdá se, že tady autor „přepnul“ z formy W. díla na formu interpretací W. díla.

Jen mimochodem, na str. 14 a 15 autor mluví o překonávání dichotomického pohledu na W. dílo, a to ve prospěch kontinuity mezi tzv. ranou a pozdní filozofií. Z textu mi nebylo jasné, zda Došek sympatizuje s tímto překonáváním, protože pokud ano, pak to nekonvenuje s Doškovým pozdějším popisem jasného a zásadního předělu ve W. myšlení.

Obecně závěrem první části je to, že autor se chce při interpretaci opírat o první část W. Filozofických zkoumání. Vzhledem k obecně uznávané relevanci tohoto spisu je to samo o sobě přijatelná volba a čtenář si může položit otázku, zda opravdu zdůvodnění této volby muselo být tak rozvláčné. Co je ale důležitější – jak ukazuje již druhá část práce, Došek pracuje i s mnoha jinými částmi korpusu W. díla, různými variantami téhož textu atd. To je samo o sobě v pořádku a autorovi ke cti, ale vzhledem k povaze první části práce je pak možné vznést na autora otázku – podle jakého interpretačního klíče tyto jiné pasáže vybíral? Nabízí se tato možnost – autor určitým způsobem interpretoval onu první část Filozofických zkoumání a ve světle této interpretace pak pracoval s jinými částmi W. písemné pozůstalosti. To je ale pouze můj dohad, rád bych slyšel komplexnější odpověď od autora.

Poznámky k dalším částem jsou jen okrajové:

Na str. 35 2. řádek od konce – Došek dokládá problém, že jedno slovo může označovat různými způsoby, na slovu „je“. Když uvádí možnost, že „je“ může označovat v některých případech identitu, tak nabízí větu „Frege je filosof“. Podle některých starších teorií predikací by se ta věta takto dala chápat, ale v kontextu pojednání o Wittgensteinovi (a zmínění Frega) by se spíše hodila věta typu „Frege je autor spisu *Begriffsschrift*“ (kde je identita subjektu s predikátem méně problematická).

Str. 101 – v debatě o implicitních pravidlech a pravidelnostech, které předpokládá, cituje Došek W. termíny „stejnorodost dění“ a zejména „přirozené skutečnosti (Naturtatsachen)“. V debatě o těchto pojmech Došek ihned přejde k termínu „empirická skutečnost“. Na rozdíl od Doška nemám k dispozici kontext citovaných W. citátů, dané pasáže ve mně ale vzbudily pochybnost, zda na tomto místě autor neinterpretuje W. ukvapeně empiristicky. Připomněly mi totiž podobný případ W. Traktátu a empiristické až pozitivistické interpretace Traktátu Vídeňským kroužkem.

Str. 106 - na 4. řádku před nadpisem Došek zvažuje možnost, že W. přece jen trvá na určité společné bázi a píše, že v tom případě „nelze předpokládat jednu životní formu“. Pokud textu rozumím správně, pak místo „nelze“ by mělo být „lze“.

Na téže straně začíná kapitola, pojednávají o otázce souměřitelnosti životních forem. Došek v této souvislosti zmiňuje Rortyho jakožto jednoho z prominentních představitelů relativismu životních forem. Spíše do diskuse předhazují otázku, zda autor na tomto místě neuvažoval zmínit myšlenky Donalda Davidsona o (ne)souměřitelnosti pojmových schémat, které by mohly diskusi vhodně doplnit a stát se protipólem Rortyho úvah. Zdá se mi, že Davidsonovy argumenty proti myšlence nepřeložitelných pojmových schémat by zde bylo vhodné uvést již proto, že Došek se k nim sám na několika místech blíží, např. když je na str. 109 řeč o tom, že „cizí řeč si vykládáme pomocí vztažného systému, který je ovšem v zásadě *naším* systémem“. Davidson nabízí v zásadě totéž kritérium „jazykovosti“.

Zejména poslední poznámka je spíše než výtkou podnětem k diskusi, neboť práci doporučuji k obhajobě.

V Olomouci 18.5.2015

Mgr. Karel Šebela